

Město zvířat

Manca G. Renko

No!Press, Ljubljana 2024

překlad Aleš Kozár

Když jdu ven a dám si dva stříky, začnou se zvířecí hlasy ztrácet a čím víc toho vypiju, tím je větší ticho, dokud nedosáhnou okamžiku naprostého klidu. Nejspíš se někteří lidé takhle cítí vždycky, ale já bohužel takový typ člověka nejsem a v mé hlavě žádné ticho není. S každou další skleničkou zvířata odcházejí do svých lůžek a jedno po druhém usínají, moje mysl je však úplně klidná. O své rodině toho nevím moc, ale vím, že rodina mého dědy Josipa, která se do Lublaně přistěhovala z Šibeniku, měla hospodu a v ní papouška, který s oblibou opakoval: *Koki Grgić, Celovecká 65, ještě dvě deci, prosím*. Koki mě odedávna zajímal víc než jiní předkové a možná jsem *ještě dvě deci, prosím* zdělila právě po něm. Ještě dvě deci do okamžiku klidu. Když mám štěstí, po kocovině spí město zvířat déle než obvykle a znamená to, že jsem celé dopoledne jako mátoha, ale bez zvířecího halasu. Jenže v posledních letech často štěstí nemívám a město zvířat se už po pár skleničkách a několika hodinách probudí, zapne sirény, řádí, tříská dveřmi a navíc si ještě prozpěvuje (*Celá ulice blázní, ulice blázní, nevolej 113, 113* – kdo by řekl, že se hudebník Dare Kaurič, když punkovou skupinu Kuzle vystřídal za popové Kingstony, zpronevěří své původní punkové kariéře, ale možná je jeho nedůvěra k policii, která se z generace na generaci přenáší na děti, skutečné dědictví punku). Když město zvířat blázní – *blázní*, mám záchvaty úzkosti, což někdy znamená, že mi v hlavě víří tři stejné myšlenky najednou, které nedokážu zahnat, že je moje celé tělo v tenzi a není jediné místo, kde bych se dokázala uvolnit, nebo že mi žaludek a hrudník naplní obrovská tíha, která se za žádnou cenu nechce odvalit. Může to trvat hodinu, když mám štěstí, nebo i deset hodin, když ho nemám. Minule to bylo hodně ošklivé: po osmnáctém výročí od maturity, kdy jsem šest hodin strávila s třiceti bývalými spolužáky a spolužačkami, jsem cítila povznesenost a děs zároveň. Potom mi celou noc hlavou běhaly stejné věty a fragmenty rozhovorů, které jsem ten večer vyslechla: *Co je to ZRC SAZU?; Co ty vlastně děláš?; Ten můj se taky nechtěl ženit, ale potom jsme měli takový mejdan, a on mi řekl, že by do toho šel dřív, kdyby věděl, že to bude tak fajn; Hned jak se vzbudím, pošlu sms mámě, aby vyzvedla děti a vypravila je; Jo, teď bydlíme v podkroví a je to super, protože jinak nejde děti zvládnout; My dva jsme spolu sedmnáct let; Moji rodiče vezmou moje a bratrovy děti k moři a vrátí se úplně vyždímaní; Teď jsou všechny seriály woke, na to se vůbec nedá dívat; Už nejsou takové seriály jako byli Přátelé; Stranger Things byl dobrý seriál, ale podělali to, když tam dali ty lesbičky; Já čtu Tolstého, všechno ostatní mi připadá banální; Nezajímají mě nějaké filozofické kecy o mateřství; Konečně mě požádal o ruku, nebudeme mít klasický obřad, spíš mejdan; Já znám jednoho vegana, kterej je pěkně tlustej, my jsme jedli palačinky a on brambůrky; Najíš se vůbec bez masa, já nutně potřebuju maso, abych*

měla pocit, že jsem najedená; Naše děti jsou vyvrcholením naší lásky; Až když poznáš toho pravýho, můžeš s ním mít dítě, všechno závisí na tom, jestli najdeš toho pravýho; On není věřící takovým tím klasickým způsobem jakože sunday school, chápeš?; Ne, vůbec nespíme, teď nám rostou zoubky; Když jsou dítěti čtyři, máš život zpátky, upřímně, teď nevím, co bych dělala, možná budu potřebovat nového koníčka; Kolik jste dali za stavební povolení?; Sorry, tady nemůžeš sedět, tyhle dvě židle jsou rezervované –

Všechny ty věty, zjednodušená ideologie pod maskou sentimentality, bezděčný šovinismus, hloupost, která se skrývá pod intelektuální nabubřelostí, nezměnné role, jako by život byla střední škola – moje nejhorší noční můra – mi uvízly v hlavě a v polospánku mě týraly hůř než ve stavu bdění.

Myslím, že jsem si nejpozději na gymnáziu vytvořila sebezáchovný systém, odstup, s nímž jsem své nitro vědomě oddělila od sebe jako performance. Tak jsem dokázala inscenovat variantu sebe sama, která mi zabránila, aby se mě cokoli dotklo; neboť i kdyby se dotklo, bylo to určeno mé veřejné reprezentaci, a nikoli mně. Tahle veřejná persona byla tak užitečná, že mě časem přerostla a co mohlo skrze ni proniknout, bylo možné rychle potlačit a znovu se vrátit do světa – nebo ho dokonce ovládnout. Ale usazeniny potlačení zůstávaly a s léty jich bylo tolik, že skýtal vynikající terén pro tance města zvířat, o němž jsem teprve časem zjistila, že je jen ozvěna nahromaděné úzkosti. Když město zvířat neutišilo ani opojení, ani zapomnění, ani práce, nezbylo mi nic jiného, než se pokusit sebrat mu pevnou půdu pod nohama a začít kopat.

Nevěřím, že nám psaní nějak podstatně pomáhá v sebepoznání, neboť právě tolik, jak se psaním odhalujeme, se také zahalujeme a psaní není o nic víc cesta k dekonstrukci než ke konstrukci vlastní (literární) postavy. Ve starých denících, i těch z puberty, se tak pravda mnohokrát skrývá na těch nejméně očekávaných místech a ve zběžném pozorování, zatímco části textu, které působí jako nejvýmluvnější, mohou být naprosto performativní. Pokud něco, za léta psaní a čtení jsem zjistila, že psaní je jen další způsob, jak si můžeme lhát o tom, kdo jsme, zatímco současně věříme, že to, co píšeme, je výsledek nekompromisní upřímnosti. *Město zvířat* jsem nezačala psát proto, abych vypověděla něco upřímného o sobě nebo o ostatních, ale proto, že psaní je jedna z mála aktivit, s jejichž pomocí dokážu neustále myslet jen na jednu věc a utiším mnohohlasí ve své hlavě, a i to v neustálém boji s odbočkami. Přitom neočekávám žádnou záchranu, dokonce ani vyřešení vnitřních konfliktů, ale doufám, že aspoň některé věci, které napíšu, naleznou svůj život ještě někde jinde než v mé hlavě; a že budou v cizích hlavách méně invazivní než v té mé. Psaní není terapie, psaní je trénink.

Ve městě zvířat se mísí napůl artikulované myšlenky jiných lidí, často příliš promyšlené ideje, syrové pocity, klíčová životní poznání, populární kultura, politické názory, historie, vysoké umění a nízké pudy. Někdy si říkám: *jak je dobře, že mám tolik vnitřního života*, a myslím to úplně vážně. Jindy se mi zase zdá, že bych dala všechno za minutu ticha. Tato kniha je hledání rovnováhy mezi hlasy a tichem, je pokus dirigovat hlasy města zvířat... *Je jako moře neklidné, nezdá se ti?*

(...)

*

Co se děje mezi ženami, je ta nejzajímavější věc na světě, protože je nejméně probádaná, napsala Chris Kraus v románu *I Love Dick*. Nejsem si jistá, že je doopravdy nejméně probádaná, ale jako společnost jsme ji nejméně připravení vidět, učinit součástí dějin a kánonu. Dominantní diskurz o *ženském přátelství* sice začal vznikat až v posledním desetiletí, ale minulost naznačuje, že ženská přátelství měla pro četné umělkyně (ohledně jiných žen prakticky nemáme dochované prameny) klíčový význam při jejich cestě ke slávě a také při obživě. Ta přátelství překonala stěhování, rozpady říší, národní hranice a ideologické přesuny: vidíme to u malířek Ivany Kobilcové a Käthe Kollwitzové nebo spisovatelky Zofky Kvederové a političky Marthy Tauskové. Intenzivní zachycení přátelství v klasických literárních dílech Výmarské republiky, například v románech Irmgard Keunové, kde často představují jediný stabilní a bezpečný vztah pro mladé ženy ve velkých městech (nevypadá to jako něco, co se podobá dívkám v seriálu *Girls*?). Moderní dívky potřebovaly přítelkyně: po ukončení vzdělání si našly práci na městských úřadech a byly dostatečně samostatné, aby se nepotřebovaly vdát, ale příliš zranitelné, aby se ve světlech velkoměsta procházely samy. Přítelkyně, alkohol a pop, to je podstata moderního ženského přátelství, jaké sledujeme v literatuře velkoměsta dvacátých a třicátých let. Celoživotní přátelství žen existovala už předtím, ale až velkoměsta po první světové válce jim poskytla kulisy pro to, aby se mohly zapsat i do (populární) kultury, i když se zdály být jen prchavým fenoménem, nebo jak jim říkal Siegfried Kracauer, *kometry*, u nichž ani nejlepší astronom nedokáže předvídat, jestli skončí *na ulici nebo ve svatebním loži*. Ale ženy ani v jednadvacátém století nepřestaly mizet jako *kometry*: jak neapolský cyklus Eleny Ferrante, tak seriál *Girls* Leny Dunhamové končí rozpadem přátelství; zatímco u *Girls* aspoň dojde k poslednímu setkání, Ferrante jako závěrečný tah půl století trvajícího vztahu zvolí *ghosting*. Ženy, přítelkyně, jednoduše zmizí, jednou jen proto, že se s námi už nechtějí přátelit, jindy zase, jak říká Ferrante, *zmizí z povrchu zemského kvůli nemoci, protože nervový systém nevydržel brusný papír úzkostí, protože byla prolita jejich krev*.

*

Jeden z nejkouzelnějších výjevů jsem zažila jedné noci v Londýně, kdy bylo právě tolik hodin, aby alkohol z lidí dostal to nejlepší. Už z dálky jsem zaslechla známou melodii, a když jsem se přiblížila k pubu na konci ulice, viděla jsem, že je plný mladých lidí, kteří stáli na stolech a židlích, drželi se kolem ramen a jako jeden zpívali *Angels* Robbieho Williamse. Byl to okamžik

dokonalé harmonie, která se blížila k vyvrcholení – *and through it all she offers me protection, a lot of love and affection whether I'm right or wrong* – a když dospěl k vyvrcholení – *I'm loving angels instead* – bylo cítit úplné odelektrizování, po němž následovalo zmatené rozhlížení a hromadný přesun před vchod, kde se zapalovaly cigarety jako po orgasmu s člověkem, kterého ještě dostatečně neznáme, abychom se před ním mohli uvolnit, a proto je třeba se ve chvíli, kdy kouzlo vyprchalo, zabavit něčím vnějškovým. Když jsem se později dívala na poměrně mizerný dokument o Robbiem Williamsovi, v němž běžely archivní záběry extáze mnohatisícových davů, které zpívaly stejnou píseň, došlo mi, že společné prožívání popu, spoluúčast na jeho rituálu je prožitek nejbližší současné religiózní zkušenosti. *Angels* je naprosto metafyzická píseň o spáse, naději a lásce, kterou jsme slyšeli tolikrát, že víc než píseň připomíná zaklínadlo, nebo chcete-li modlitbu. Nikdy jsme se ji nemuseli učit, abychom ji znali zpaměti, ale zdá se, jako by tak jako i naše největší lásky, přátelství a obavy, v nás žila odedávna, jako by nás znala dřív, než jsme poznali sami sebe. Nebo jak o typické dívce ve velkoměstě, takové, která chodila tančit s přítelkyní, před sto lety pravil Siegfried Kracauer: *ale ona není ta, která zná každou píseň, ale písně znají ji, zachytí ji a něžně ubijí*. Když jsem se setkala s písničkou *Habits* na kruhovém objezdu v Tomačevu, nejenže o mně věděla víc než já o ní, ale věděla o mně víc, než jsem tehdy o sobě věděla já.

(...)

Ale stejně tak je důležité, že pro ženy po většinu dějin kategorie *geniální žena (génia)* a *intelektuálka* vůbec neexistovaly, neboť veřejnost nikdy nedošla ke společenskému konsenzu, na jehož základě by se jimi ženy *mohly stát*. Existence *génia* nebo *intelektuála* začíná vstupem do veřejného prostoru; a ten byl pro ženy hůře dostupný než pro muže. Už samo užití slova *génia* se rodí z jazyka podstatně hůř než *génius*, ale také konotace a podtón jsou poněkud jiné u ženského rodu než u mužského. To, že nám u většiny otázek, které se týkají ženského intelektuálníhoho a uměleckého díla, vytane na mysli nejspíš nejprve Virginia Woolfová, není jen následek její výjimečnosti, ale také jejího systematického zájmu o to, co znamená psát velké literární dílo a jak se stát *velkou*, aniž by se u toho příliš podřizovala společenským očekáváním, která platí pro ženy. *Vlastní pokoj* není jen přesná studie skromných možností, které mají ženy pro uplatnění v intelektuálních a uměleckých profesích, nýbrž také varování, co všechno může ženě znemožnit cestu k úspěchu. Každopádně to, co platilo pro Virginii Woolfovou, platí taky pro nás všechny: Mít peníze pomáhá. Mít muže nebo ženu, který _á se postará o tebe a tvoje dílo jak za času života, tak po něm, také. Překonat špatné svědomí, kdy sebe a své dílo kladeš na první místo, je nikdy nekončící bitva, protože jsme příliš dlouho věřily, že se ženská ctnost měří odříkáním – přičemž jednu z klíčových rolí sehrála právě kanonizovaná literatura (kolik kilometrů jste vy dnes uběhly za vozem?).